

Teresa z Lisieux

SIOSTRA WIERZĄCYCH
I WĄTPIĄCYCH

Joanna Petry Mroczkowska

Wydawnictwo WAM ■ Księża Jezuici

© Wydawnictwo WAM, 2012

Redakcja
Dariusz Piórkowski SJ
Barbara Cabała

Projekt okładki
Andrzej Sochacki

ISBN 978-83-7767-151-1

NIHIL OBSTAT. Przełożony Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego
ks. Wojciech Ziótek SJ, prowincjał, Kraków, 8 sierpnia 2012 r., l.dz. 217/2012.

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 12 62 93 200 • faks 12 42 95 003
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl
www.wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 12 62 93 254-255 • faks 12 62 93 496
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIĘGARNIA WYSYŁKOWA
tel. 12 62 93 260, 12 62 93 446-447
faks 12 62 93 261
e.wydawnictwowam.pl

Drukarnia Wydawnictwa WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

Teresa z Lisieux, młoda karmelitanka z Normandii, nie była teologiem ani nie pełniła żadnej funkcji nauczycielskiej. Nadając jej tytuł doktora Kościoła, Jan Paweł II tak o niej napisał (List apostolski *Divini amoris scientia*, 19 X 1997):

Jej nauczanie nie tylko jest zgodne z Pismem Świętym i z wiarą katolicką, ale wyróżnia się głębią oraz tym, że łączy w sobie wszystkie elementy mądrości. Jej doktryna jest jednocześnie wyznaniem wiary Kościoła, doświadczeniem chrześcijańskiego misterium i drogą świętości. Teresa daje nam dojrzałą syntezę chrześcijańskiej duchowości: jednoczy teologię z życiem duchowym, wypowiada się stanowczo i autorytatywnie, okazując wielką zdolność przekonywania i komunikowania, czego świadectwem jest powszechne przyjęcie jej przesłania przez Lud Boży.

Czytanie brewiarzowe na dzień wspomnienia liturgicznego św. Teresy zawiera fragment z pism tej karmelitanki (8 września 1896 r.). Warto mieć

go na myśli, starając się do niej przybliżyć, bo w nim chyba najbardziej zawarta jest tajemnica wielkości małej Teresy.

Zgłębiając tajemnice Mistycznego Ciała Kościoła, nie rozpoznawałam siebie w żadnym z jego członków, wymienionych przez św. Pawła; a raczej chciałam odnaleźć się we wszystkich... Miłość dała mi klucz do mego powołania. Zrozumiałam, że skoro Kościół jest ciałem złożonym z różnych członków, to nie brak mu najbardziej niezbędnego, najszlachetniejszego ze wszystkich. Zrozumiałam, że Kościół posiada Serce i że to Serce PŁONIE MIŁOŚCIĄ, że jedynie Miłość pobudza członki Kościoła do działania i gdyby zabrakło Miłości, Apostołowie przestaliby głosić Ewangelię, Męczennicy nie chcieliby przelewać krwi swojej... Zrozumiałam, że MIŁOŚĆ ZAMYKA W SOBIE WSZYSTKIE POWOŁANIA, ŻE MIŁOŚĆ JEST WSZYSTKIM, OBEJMUJE WSZYSTKIE CZASY I WSZYSTKIE MIEJSCA... JEDNYM SŁOWEM – JEST WIECZNA!...

Zatem, uniesiona szalem radości, zawołałam: O Jezu, Miłości moja... nareszcie znalazłam moje powołanie, MOIM POWOŁANIEM JEST MIŁOŚĆ!...

Tak, znalazłam swoje miejsce w Kościele, a to miejsce, mój Boże, Ty sam mi ofiarowałeś...

W Sercu Kościoła, mojej Matki, będę Miłością...
w ten sposób będę wszystkim i moje marzenie
zostanie spełnione!!! (M 3v)¹.

¹ Wszystkie cytaty podaję za: Św. Teresa od Dzieciątka Jezus, *Dzieje duszy. Rękopisy autobiograficzne „A”, „B”, „C”, rady i wspomnienia, ostatnie rozmowy, wybór listów, poezji, modlitw*, Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych, Kraków 1996 oraz *Dzieje duszy*. Nowe tłumaczenie według pierwotnego układu autentycznych tekstów opracowanych i opatrzonych przypisami przez Conrada de Meester OCD, tłum. Katarzyna Rogalska, Flos Carmeli, Poznań 2005. Oznaczenia: A – Rękopis A napisany dla matki Agnieszki od Jezusa; G (C) – Rękopis G dla matki Marii od św. Alojzego Gonzagi; M (B) – Rękopis M dla siostry Marii od Najśw. Serca Pana Jezusa; po literze oznaczającej rękopis podano numer folio oraz recto (r) lub volio (v).

Czasy

Wiek XIX we Francji obfitował w wojny, przewroty i poważne spory. Wcześniej krajem wstrząsnęła niezwykle gwałtowna Wielka Rewolucja Francuska, która obaliła feudalizm, czyli *ancien régime*. Stary porządek zaatakowało w pierwszym rzędzie mieszczaństwo, nowa klasa społeczna rosnąca w siłę. Tworzyła się nowa jakość polityczno-społeczno-ekonomiczna. Sytuacja ta musiała mieć także daleko idące reperkusje dla Kościoła. Ponieważ episkopat związał się z absolutyzmem królewskim, instytucja Kościoła poczuła ostrze antyklerykalizmu dojrzewającego już w wieku Oświecenia, zradykalizowanego i okrutnego w latach terroru rewolucji.

Kościół francuski zatrzęsł się w posiadach, co przełożyło się na poważne tarcia wśród katolików. W reakcji na zmiany zaistniałe we Francji po rewolucji rozwinął się tam ultramontanizm zakładający pełne podporządkowanie Kościołów

narodowych władzy papieża „za górami” (*ultra montes*), czyli w Rzymie. Kościół postanowił usztywnić zasady doktryny i bardziej scentralizować instytucję. Teoretykiem ultramontanizmu był Joseph de Maistre (1753–1821). W czasie tzw. Restauracji Burbonów Kościół francuski jako instytucja podźwignął się po latach wielkich strat. Okres ten zakończył jednak kolejny przewrót warstw niezadowolonych z monarchii – Rewolucja lipcowa. W drugiej połowie XIX wieku z jednej strony wyraźnie rozróżnia się tendencje do rewindykacji dotychczasowych praw Kościoła, a z drugiej do szukania równowagi i harmonii między tradycją a potrzebami nowoczesności. Pojawia się ruch katolików wrażliwych społecznie, pochłoniętych działaniami zmierzającymi do zapobiegania biedzie szerzącej się głównie w miastach. Liczne synody lokalne ukazują żywotność Kościoła, ujawnia się świadomość potrzeby nowych metod pastoralnych, mogących stawić czoło religijnej obojętności. Francja, co interesujące, staje się miejscem zjawisk szczególnych. Pobożność maryjna przeżywa apogeum. Wymienić tu trzeba objawienia Cudownego Medalika na rue du Bac w Paryżu w 1830 r., maryjne w La Salette 1846, Lourdes 1858 (gdzie potwierdzenie znaj-

duje dogmat o Niepokalanym Poczęciu z 1854), Pontmain 1871, Pellevoisin 1876 r.

O ile nie ulega wątpliwości, że wiek XIX nie był z perspektywy politycznej pomyślnym okresem dla papiestwa, katolicyzm w tym okresie miał się dobrze. Niezależnie od antyklerykalnych rządów wzrastała gorliwość i liczebność wiernych. Jak relacjonuje John O'Malley², niemal w każdym kraju katolickim liczba powołań osiągnęła stan sprzed rewolucji francuskiej. Powstało wiele nowych zgromadzeń, głównie żeńskich. Pielgrzymki, prawie nieobecne w wieku XVIII, stały się znowu popularne. Nastąpił rozkwit misji w Afryce i Azji. Wzrosła też liczba szkół katolickich.

W sferze kultury urodzinom Teresy towarzyszy ukazanie się tomu wierszy Artura Rimbauda *Pobyt w piekle*. Fiodor Dostojewski publikuje *Biesy*, pisze i wydaje Friedrich Nietzsche (*Ludzkie arcyłudzkie*, 1878–1880), Zygmund Freud upublicznia swoje teorie, rozpowszechnia się dzieło Marksa i Darwina. Nie znaczy to, że Teresa Martin te „obrazoburcze” dzieła czytała, ale taki był klimat intelektualny drugiej połowy XIX stulecia.

² John W. O'Malley SJ, *Historia papieży*, przeł. Michał Zmuda, Wydawnictwo WAM, Kraków 2011, s. 319.

Dzieciństwo Teresy przypada na okres po bolesnej dla Francji wojnie francusko-pruskiej 1871 r., kiedy to strata Alzacji i Lotaryngii wzmogła uczucia patriotyczne. W 1871 r. sytuacja polityczno-społeczna doprowadziła do Komuny Paryskiej, która ujawniła kolejny zryw antyklerykalny. Miał on ścisły związek z postawą Kościoła w czasie II Cesarstwa pod rządami Napoleona III (1852–1870). Kiedy bowiem tron i ołtarz są sprzężone w spójną jedność, wszelki sprzeciw wobec systemu rządów musi też uderzać w Kościół. Komuna walcząca z anachroniczną już monarchią zakładała budowę państwa laickiego, neutralny światopoglądowo system edukacji i sekularyzację majątków kościelnych. Walka republikanów z monarchią miała więc charakter antykościelny.

W encyklice Piusa IX *Quanta cura* (8 XII 1864) i w wydanym wraz z nią katalogu błędnych opinii zwanym *Syllabusem* znalazły się poglądy teologiczno-filozoficzne i moralne oraz sądy historyczne, prawne i polityczne. Wśród wielkiej liczby owych błędów ówczesnej doby bezwzględnie zakwestionowano rozdział Kościoła i państwa (pkt 55 *Syllabus*)³. Szczególnie groźny „duch mo-

³ Dopiero encyklika Piusa XI *Maximam gravissimamque* (1924)

dernistyczny” określany był jako chęć „zupełnego lub częściowego wyzwolenia się spod wpływu powagi Kościoła”.

Etapem w dziewiętnastowiecznych zmaganiach o utrzymanie autorytetu Kościoła w nowych warunkach politycznych było poprzedzone dużą różnicą zdań w samym gronie Kościoła ogłoszenie w 1870 r. na Soborze Watykańskim I dogmatu o nieomyślności papieża, uznającego jego absolutną „monarchiczną” zwierzchność nawet wobec soborów powszechnych. Jakkolwiek liczebna mniejszość teologów i ojców soborowych decyzję przyjęła, nie brakowało wyjątków. Powiedzmy już w tym miejscu, że swoją ostatnią w życiu Komunię (na sześć tygodni przed śmiercią, co było dla niej ogromnym dodatkowym cierpieniem) Teresa z Lisieux ofiarowała za byłego prowincjała Karmelu, wybitnego kaznodzieję owych czasów, Karola Loysona (o. Jacka), który najpierw długo nie mógł się pogodzić z dogmatem o nieomyślności papieskiej, potem porzucił klasztor i kapłaństwo, ożenił się i przystał do Kościoła starokatolickiego. Mimo prób mediacji do

przyjęła ustawę o rozdziale Kościoła i państwa jako fakt niepodlegający zmianie.

pojednania z Rzymem nie doszło, ale jego biograf podaje, że wzruszył się, gdy przesłano mu *Dzieje duszy*, autobiografię Teresy. Zmarł w 1912 r., wypowiadając jako ostatnie słowa: „Mój słodki Jezu”.

W roku 1878 rozpoczął się pontyfikat papieża Leona XIII, którego uznaje się za pierwszego nowoczesnego papieża, w większym stopniu niż jego poprzednik dążącego do dialogu ze współczesnym światem. Jako biskup i na początku swojego pontyfikatu uważał jeszcze Kościół za wspólną doskonałą (*societas perfecta*) i do niej starał się nagiąć społeczeństwo i państwo, powtarzając średniowieczne poglądy na ich wzajemny stosunek. Później jednak po głębokiej refleksji zrozumiał, że Kościół w pewnych dziedzinach (np. kultury) musi współdziałać z państwem. W swojej encyklice *Libertas (O wolności, 1888; jednej z 75, jakie wydał)* Leon XIII napisał, że Kościół jak matka bierze pod uwagę wielki ciężar słabości ludzkiej i nie pomija prądów duchowych terażniejszości i warunków chwili. Nie sprzeciwia się, kiedy władza państwowa toleruje coś, co nie jest słuszne, w tym celu, aby uniknąć większego zła (por. pkt 33). Dostrzegając nieuchronność laicyzacji i płonność polityki poparcia jedynie dla nurtu antyre-

publikańskiego, Leon XIII starał się doprowadzić do pojednania katolików francuskich. Ów papież wydał też przełomową encyklikę *Rerum novarum* (1891), w której podkreślał wagę chrześcijańskiej polityki społecznej, przy jednoczesnym odrzuceniu marksowskiego socjalizmu, a także drapieżnego kapitalizmu.

Zanim Kościół uświadomił sobie, że prawdziwa demokracja polega na uznaniu godności ludzkiej, zakłada równość między wszystkimi ludźmi oraz ich współpracę – żył pod wrażeniem niebezpieczeństwa ze strony takiego systemu. Za „winnych” sytuacji, w jakiej znalazł się Kościół we Francji, w pierwszym rządzie uznano ogólnoświatowy spisek żydomasoński. W 1880 r. nastąpiła przecież fala dekretów antyklerykalnych, co zbiegło się z rozwiązaniem Towarzystwa Jezusowego we Francji i zamknięciem 261 klasztorów.

W masonerii upatrywano narzędzie żydostwa mające na celu zniszczenie chrześcijaństwa i ustanowienie władzy szatana. Edouard Drumont (1844–1917), publicysta, założyciel francuskiej Ligi Antysemitycznej i czołowy oskarżyciel Dreyfusa, szermuje nacjonalistycznym hasłem „Francja

dla Francuzów”. Gorliwie czytana jest „biblia antysemityzmu” Gougenota de Mousseaux. W tym okresie Kościół francuski toczy ostrą walkę przeciwko ateizmowi. Jak ujmuje to ks. Tomas Halik: „Im mocniej uświadamia sobie i przyznaje, że jego wyschnięta i zakurzona teologia przyczyniła się do niewiary współczesnych mu ludzi, tym bardziej kurczowo szuka zewnętrznych wrogów i ich zakonspirowanych agentów we własnych szeregach”⁴.

⁴ Tomas Halik, *Cierpliwość wobec Boga. Spotkanie wiary z niewiarą*, przekł. Andrzej Babuchowski, Wydawnictwo WAM, Kraków 2011, s. 43.

Spis treści

Czasy	8
Patronka wiary łatwej i wiary trudnej	21
Ciemna noc duszy i ciemna noc wiary	31
Święta niewierzących?	37
Rodzina Martin	52
Najmłodsza córka	57
Pierwsza Komunia	62
Łaska nawrócenia	69
Troska o grzeszników	75
Walka o przyjęcie do Karmelu	78
W zakonie	83
Kłopoty rodzinne	94
Mistrzynie	97
Misje – „sprawianie, żeby inni Go miłowali”	104
Akt oddania się Miłości Miłosiernej	114
Męka umierania	117
Powołanie	121
Pismo Święte	126
Maryja	130
Święci Teresy	138
Pisma	142
Świętość, doskonałość – „mała droga”	152
Fenomen św. Teresy z Lisieux	160
Święta paradoksu	174
Epilog na Rok wiary	179
Bibliografia	181